

kirikutegelaste delegatsioonide koosseisus kapitalistlikesse riikidesse.¹³⁸

¹³⁸ Neile andmetele vastab Aleksei Ridiger, kes on sündinud 23. veebruaril 1929. Ta oli 1946. a. köster Tallinna Siimeoni ja 1947. a. Tallinna Kaasani koguduses, lõpetas 1949. a. Leningradi Vaimuliku Seminari ja 1953. a. Leningradi Vaimulik Akadeemia usuteaduste kandidaadina. Aleksei Ridiger pühitseti 1950. a. diakoniks ja preestriks, teenis aastail 1950–1958 Jõhvis ja aastail 1957–1961 Tartu Uspenski peakirikus Tartumaa praostina. 1958. a. ülendati ta ülempreestriks, aastail 1959–1961 oli ta Tartu- ja Viljandimaa praost. Ka Aleksiusu edasine vaimulikukarjäär kulges KGB prognoositud suunas: 1961. a. pühitseti ta Tallinna ja Eesti piiskopiks, 1964. a. sai temast ülempiiskop, 1968. a. metropoliit, 1986. a. Leningradi-Novgorodi metropoliit. 1990. a. valiti ta Moskva ja kogu Venemaa patriarhiks Aleksius II. Aleksiusust kujunes õigeusu vaimulik Eestis, kelle kätte koondus juba 1960. aastate algul suhtlemine välismaa kirikudelegatsioonidega. Sellest annavad teatava ülevaate Vene Õigeusu Kirikuasjade Nõukogu voliniku Jaan Kanteri aruanded aastatel 1961–1965 (ERA, f. R-1961, n. 2s, s. 54, l. 33; s. 55, l. 45–46; s. 56, l. 22–25; s. 57, l. 31–32; s. 58, l. 12–17). Piiskop Aleksius kui Moskva patriarhaadi välissuhete osakonna esimehe asetäitja ja Ülemaailmse Kirikute Nõukogu Keskkomitee liige oli neil aastatel ainus õigeusu vaimulik Eestis, kes reisis lääneriikidesse. Nii oma välisreisidel kui ka kohtumistel Eestit külastavate välismaiste kirikudelegatsioonidega oli Aleksiusu ülesandeks propageerida Nõukogude Liidu “rahuarmastavat” välispoliitikat ning veenda välismaa kirikutegelasi, et usklikke Eestis taga ei kiusata ja kiriku elu on õitsval järjel. Kui Eestit 1963. a. juulis külastas Konstantinoopoli õigeusu kiriku delegatsioon, siis anti neile piiskop Aleksiusu vastuvõtul selgelt mõista, et nende külaskäik saab olla vaid kollegiaalne, sest Eesti õigeusu kirik ei ole mitte Konstantinoopoli, vaid Moskva patriarhaadi alluvuses (samam, s. 56, l. 24–25). Vene Õigeusu Kirikuasjade volinikul Kanteril kujunesid Aleksiusuga väga usalduslikud suhted, mida ta 1965. a. aruandes iseloomustab järgnevalt: “Ülempiiskop Aleksius on ametialastes küsimustes distsiplineeritud inimene. Meie omavahelised suhted on kujunenud nii, et ta informeerib mind mitte üksnes piiskopkonna asjadest ning vaimulikukonna (ja üksikute kultuse teenrite) meeleoludest, vaid jutustab üsna üksikasjalikult oma välismaasõitudest, sellest, mis ja kuidas toimis kirikutegelaste rahvusvahelistel kohtumistel. Seetõttu kestavad tema külaskäigud minu juurde tund kuni poolteist. Vestlused kulgevad sundimatus õhkkonnas.” (Samam, s. 58, l. 17.) Teade agent “Drozdovi” värbamisest 1958. a. on ainus KGB dokument patriarh Aleksius II koostöö kohta julgeolekuorganitega, mis on olnud avalikkusele ligipääsetav, sest Riigiarhiivis lõpevad KGB operatiivtöö aruanded 1958. aastaga ja Venemaal on KGB arhiivid endiselt suletud. See dokument patriarh Aleksius II kui agent “Drozdovi” värbamisest avalikustati esmakordselt 1996. a., s. h. Mert Kubu artiklis “Patriarken var KGB-man” 22. aprilli 1996

Agent “Kalju”, sündinud 1940. aastal, värvatud 1958. aasta veebruaris tööstuskooli nr 2 õpilaste seast. Riikliku julgeoleku organitega tehtud koostöö kestel on ta end näidanud heast küljest. Operatiivtöötaja ülesandeid täidab ta meelsasti ja kohusetundlikult. Riikliku julgeoleku organitega tehtud lühiajalise koostöö kestel on temalt saadud mitmeid operatiivset huvi pakkuvaid materjale. Muuhulgas teatas “Kalju” meile, et tema kursusekaaslane PÕLD kavatses reeta kodumaale, see leidis kinnitust kontrollimisel teiste allikate kaudu. Peale selle teatas agent ka seda, et tööstuskooli õpilane URVA on nõukogudevastasel meelestatud ja rebinud puruks oma kommunistliku noorsooühingu liikmepileti.

Seejärel URVA läbitöötamise lülitatud “Kalju” on teatanud mitmeid teisi fakte, mis annavad võimaluse URVA isikut hoolikamalt tundma õppida.

Operatiivtöötajad on aruandeaastal hakanud pöörama suuremat tähelepanu agentuuraparaadi kontrollimisele ja sellele, et agentidelt nõukogudevastaste ilmingute kohta laekuvaid signaale kontrollida teiste allikate kaudu ning operatiivtehnika abil.

Järgnevalt esitame sellise kontrollimise kõige iseloomulikumad näited.

Näiteks teatas 1958. aasta märtsis agent “Juta”, et Tallinna 20. Keskkooli endine õpilane KIVISILD, Peet, sündinud 1941. aastal, on rajanud nõukogudevastase noorterühma, kuhu kuuluvad ka PAVLOV ja MARIPUU, kes töötavad kohvikus “Tallinn” pagari õpilastena.

Selleks, et nimetatud isikute mis tahes nõukogudevastased teod ära hoida, kutsuti KIVISILD ja tema lähedased sidemed GORTŠAKOV ja SAULEP koos PAVLOVIGA 1958. aasta aprillis ENSV MN juures

“Dagens Nyheter´is”. 1998. a. külastas Riigiarhiivi vene teleajakirjanik Boris Sobolev, kes valmistas agent “Drozdovi” värbamise küsimuses ette telesaadet, kuid ükski Venemaa telekanal ei olnud nõus seda edastama. Kuid Sobolevil õnnestus koos ajakirjanik Sergei Sokoloviga avaldada patriarhi värbamisest artikkel 12.–18. oktoobri 1998 “Novaja Gazeta´s”. Sellest artiklist ajendatuna külastas Riigiarhiivi Briti ajakirjanik James Meek, kes avaldas 12. veebruaril 1999 ajalehes “The Guardian” artikli “Russian Patriarch ‘was KGB spy’”, mille järel patriarhi KGB agendiks värbamine on saanud teatavaks kogu maailmas. Vene õigeusu kirik eitab loomulikult patriarhi igasugust salajast koostööd KGB-ga, kuid üllatav on, et ka Eesti ametiisikud on samal seisukohal. 18. septembril 2003 omistati patriarh Aleksius II-le Maarjamäe Risti I klassi teenetemärk. Vastuseks kriitikute arupärimisele väitis välisminister Kristiina Ojuland, et Eesti riigi käsutuses ei ole tõendeid, mis kinnitaksid patriarhi seotust KGB-ga (Eesti Päevaleht, 4. november 2003).